

Katedra filosofie a religionistiky

Posudek vedoucího/oponenta bakalářské práce

Jméno studenta: Alisa Borzhek

Název práce: Vztah víry a rozumu ve filosofii Lva Šestova a Emanuela Rádla

Jméno vedoucího práce: doc. Mgr. Tomáš Hejduk, Ph.D.

Jméno oponenta: Jan Rokyta

I. Formální kritéria

	ano	zčásti	ne
1. Naplnění celkového záměru: - práce odpovídá svému zadání a obsahu - vymezení tématu je přiměřené a není příliš široké		x	
2. Metodické a systematické zvládnutí práce - text je strukturně a logicky uspořádán - práce je adekvátně zpracována		x	
3. Úvod a závěr - úvod řádně seznamuje s cílem a postupem práce, s dosavadním badáním na dané téma a stěžejní literaturou - závěr náležitě shrnuje a hodnotí celou problematiku, formuluje přínos k řešení problému a vlastní stanoviska		x	
4. Autor náležitě vypracoval všechny formální požadavky kladené na bakalářskou práci - zadání, prohlášení, obsah, úvod, pojednání, závěr, resumé v češtině a cizím jazyce - odpovídající počet stran		x	

Práce chce prozkoumat a porovnat chápání vztahu mezi vírou a rozumem, a to na konkrétních příkladech myšlení Lva Šestova a E. Rádla. Hned na začátku však autorka v některých ohledech nerozlišuje mezi formulací problému z hlediska Šestova a Rádla a rekapitulací problému z hlediska například samostatné historie filozofie. S některými tezemi, které jsou na počátku práce uvedeny, tak není možné z hlediska historie filozofie souhlasit. Autorka tvrdí v Šestovově duchu o otázce vztahu víry a rozumu: „Mění se v ní pouze forma a vzhled relevantní pro každou dobu, vycházející z určitých historických souvislostí.“ (str. 9) Obávám se, že například neodarwinismus zde vystupuje s jinou formou legitimity filozofie a vyplývajícím nárokem na racionalitu a víru.

Na začátku práce chybí přehledně zformulovaná metodologie práce. Dále absentuje jeden ze základních úhlů pohledu, rozlišujících mezi Šestovem a Rádlem. Je jím jejich odlišný pohled na člověka. Autorka věnuje jeden odstavec na straně jedenáct

problému prvotního hříchu u Šestova. Šestov je ale teologický myslitel a teologie, pojetí Boha, je vnitřně plně propojena s chápáním člověka. Šestov, v chápání člověka vychází rozhodně z jiných východisek než Rádl. V případě, že by autorka tento pohled zařadila, došla by k lepšímu pochopení obou.

Závěr pouze rekapituluje, co již bylo řečeno, ale nenabízí hlubší syntézu nebo zhodnocení problematiky.

II. Obsahová kritéria

	ano	zčásti	ne
1. Práce prokazuje porozumění autora v dané problematice.		x	
2. Myšlenková soudržnost a souvislost textu: - je vyhovující - srozumitelnost argumentace a podloženost argumentů či myšlenek je adekvátní		x	
3. Práce se opírá o relevantní prameny a literaturu.		x	
4. Práce s literaturou: - v práci je zřetelně předvedeno, že student pracoval s odbornou literaturou a s myšlenkami jednotlivých autorů - autory uváděl (nejen odkazem na poznámku), srovnával, parafrázoval a citoval - zřetelně rozlišoval své myšlenky od myšlenek jednotlivých autorů		x	
5. Bakalářská práce je filosofickým textem: - autor prokázal fundovanou a analytickou práci s pojmy a myšlenkami - autorova práce nespočívala jen v převyprávění daného téma nebo pouhém poskládání hesel, parafrází či myšlenek - práce nebyla zatížena nepřiměřenou mírou historických, životopisných nebo jiných nefilosofických údajů		x	

Autorka tvrdí, že „Největší důraz na otázku o vztahu mezi vírou a rozumem Šestov klade v knize Kierkegaard a existenciální filosofie.“ (str.9) Obávám se, že zde chybí i další linie Šestovova myšlení, která se věnuje B. Pascalovi. Je zohledněna veseji *Noc v Getsemanech: Pascalova filosofie*.

Na začátku práce citelně chybí alespoň minimální přiblížení Šestovova života a historického a kulturního kontextu v němž působil. Příčinou je absence sekundární literatury. Z tohoto hlediska by autorce poskytl vhled do Šestovova myšlení například jeho žák Benjamin Fondane a jeho vzpomínky na rozhovory se Šestovem. Díky ní by autorka rozeznala různé roviny vztahu Šestova k filosofickému myšlení, které pokládá za důležité, a s nímž se chce vyrovnat, a to Kantovu, Pascalovu a Kierkegaardovu.

Na straně dvanáct autorka přibližuje Šestovovo pojetí rozumu: „Šestov chápe rozum jako podstatu racionality.“ Zde vyvstává další z problémů interpretace Šestovova myšlení. U Šestova není „podstata“ racionality, popřípadě „podstata“ víry vymezena substantiálním způsobem. Protože se přiklání k biblickému myšlení, tak ani nemůže. První věcí je dopad určitého přesvědčení. Zde je Šestov plně na pozici Nietzscheho: „... v každé filozofii přichází chvíle, kdy na scénu vstupuje přesvědčení.“ (*Athény a Jeruzalém*, str. 235) Dále jsou racionalita a víra určeny vztahem mezi odmítnutím nebo

bezpodmínečným přijetím myšlenky *Deus ex machina* a dále myšlenky nevyhnutelnosti/nutnosti. Pojetí nevyhnutelnosti/nutnosti symbolizuje Šestovovi zákon o vyloučenosti sporu. Právě myšlenka nevyhnutelnosti je zde určující, a to i pro Šestovovu reflexi v rovině historické. Šestov například píše: „Odkud se do judaisticko-křesťanské filozofie dostalo takové neotřesitelné přesvědčení o nepřekonatelnosti zákona rozporu? Samozřejmě, že nikoliv z Písma svatého. Písmo svaté se ‚zákonem‘ rozporu nepočítá, stejně jako nepočítá s žádnými zákony...“ (Athény a Jeruzalém, str. 360) Šestov poukazuje na Akvinského, který tvrdí, že pod všemohoucnost Boží nespadá, co obsahuje odporování. (Athény a Jeruzalém, str. 359)

S tvrzením o Šestovově záměru ohledně symbiózy bych byl více opatrným, než autorka: „Ve skutečnosti chtěl Šestov, podobně jako Rádl, v knize Athény a Jeruzalém dosáhnout symbiózy obou zmíněných konceptů.“ (str. 12) Šestov v *Athénách a Jeruzalému* ukazuje spíše na střet obou koncepcí. V případě jejich koexistence, je to koexistence historická, nikoliv filozofický program Šestova.

Dalším problémem je poukázání na pojmy „absurdita“ (str. 18), bez upřesnění kontextu. Pojem „absurdita“ Šestov nepožívá ve smyslu novověkém. „Absurdita“ pro něj označuje součást abrahamovské a pavlovské víry, která je pouhou *pistis* a nikoliv *logismoi*. Toto je vidět například na závěru, tedy v případě, že se týká Šestova: „Směřování k novému a neprozkoumanému, tedy k absurditě, lze nazvat nihilismem. Přechod musíme uskutečnit zničením starých hodnot, pro vytvoření nových.“ (str. 31) Ačkoliv se Šestov věnuje i interpretaci Nietzscheho, je pro něj absurdita něčím poněkud jiným než cestou k nihilismu.

K Rádlově chápání je nutné upřesnit: „Rádl v kontextu posledního citátu trvá na pomoci rozumu při hledání zjevení.“ (str. 23) Otázka je přesná cesta přirozené teologie, zda má charakter anselmovský nebo tomášovský.

Výrok: „Církve se dělí na dvě kategorie, a to na ty, které se drží tradice, a na ty, které drží krok s moderními názory,“ (str. 27) je více než zkruslený a obávám se, že nevystihuje problém vztahu modernity a tradice v jeho spletnosti.

Závěr: „V Šestovových očích je víra prezentována jako čisté zjevení, přístupné nám pouze v rámci citu...“ (str. 36) Opětovně je nutné nemluvit v rovině chápání pojmů jako „citu“ ve smyslu novověké filozofie. Šestov má na mysli biblického člověka, kde se jedná o pojetí psychosomatismu. V biblickém světě jsou cit, rozhodnutí, čin a slovo propojeny. Víra je zásluha stejně jako zásluhou je čin.

Dále autorka píše: „Na rozdíl od diametrálně odlišného chápání vztahu mezi vírou a rozumem je pro Šestova i Rádla víra jedním z nejdůležitějších aspektů života.“ (str. 37) Zde je problém, pro život jakého člověka? Rádl i Šestov vymezují člověka každý jiným způsobem.

Práci citelně chybí metodologická část, historický a kulturní kontext života obou myslitelů a dále pochopení významu pojmů, s nimiž pracují.

III. Jazyková a grafická kritéria

	ano	zčásti	ne
1. Práce je bez gramatických a stylistických chyb nebo jiných nedostatků (překlepy, nedokončené věty atd.)		x	
2. Práce je psána kultivovaným a odborným jazykem		x	
3. Terminologické zpracování textu - fundované porozumění terminologie v oboru a daném tématu		x	

1. Práce je bez gramatických a stylistických chyb nebo jiných nedostatků (překlepy, nedokončené věty atd.)		x	
- vhodné používání terminologie a vysvětlování pojmů			
4. Odkazy, citace a poznámkový aparát - vyhovující práce s odkazy - dodržení a jednotnost citačních norem - náležitý poznámkový aparát		x	
5. Citování - míra citování je vyvážená - vhodná volba a výstižnost citací		x	
6. Grafická kritéria - grafická úprava (písmo, obsah, názvy kapitol, odstavce, řádkování atd.) je vyhovující		x	

Práce obsahuje některé gramatické chyby. Z hlediska úpravy nedodrhuje řádkování.

IV. Použitá literatura

ano zčásti ne

1. kritický a vhodný výběr prvotní literatury a pramenů		x	
2. kritický a vhodný výběr druhotné literatury			x
3. práce s cizojazyčnou literaturou			x

Autorka nepracovala se sekundární literaturou, až na jednu knihu. Z české a překladové tvorby lze jmenovat Petr Vaškoviče a jeho článek *(Před)poslední slovo filozofie?* v Reflexi 63/2022. Ke obecnému kontextu a dalším postavám okolo Šestova knihu Lesley Chamberlain, *Parník filozofů: Lenin a vyhnání inteligence*. V sekundární literatuře citelně chybí Matthew Beaumont, *Lev Shestov: Philosopher of the Sleepless Night*. Dále Andrea Oppo, *Lev Shestov: The Philosophy and Works of a Tragic Thinker*. Z Šestovova díla citelně chybí *Noc v Getsemanech: Pascalova filosofie*. Obávám se, že z hlediska významu pro filozofii je jeho kniha *Athény a Jeruzalém* nejvíce důležitým dílem.

Další doporučení:

Pracovní součinnost studenta a vedoucího práce v průběhu zpracování práce (vyplní vedoucí práce):

Celkové hodnocení:

Práci doporučuji k obhajobě: ano

Návrh hodnocení: E

Náměty k rozpravě:

Jakým způsobem Lev Šestov vymezuje člověka, ve vztahu k čemu je pojetí člověka zakotveno? Jakým způsobem tak činí Rádí?

V Pardubicích dne 18. 5. 2025

oponent Jan Rokyta